

UNIVERSITETET I OSLO

Det matematisk–naturvitenskapelige fakultet

Midtveiseeksamen i AST2110 — Universet

Eksamensdag: Tirsdag 23. mars 2004

Tid for eksamen: 12.15 – 13.45

Oppgavesettet er på 3 sider.

Vedlegg: Ingen

Tillatte hjelpemidler: Rottmann: “Matematisk formelsamling”

Øgrim og Lian: “Størrelser og enheter i fysikk og teknikk”

Godkjent kalkulator

Kontroller at oppgavesettet er komplett før du begynner å besvare spørsmålene.

Oppgave 1

Et atom har masse M_0 . La oss anta at det kan være i to forskjellige energitilstander, grunntilstanden med energi E_0 og en tilstand med høyere energi, E_1 . Anta at atomet svever fritt og i ro i den interstellare gassen i vår galakse og er i energitilstand E_1 . Atomet hopper ned i grunntilstanden og sender ut et foton med

frekvens ν og energi $E_\gamma = h\nu$ og får samtidig en rekylbevegelse i motsatt retning. Hva er frekvensen ν uttrykt ved $\Delta E = E_1 - E_0$ og M_0 ? Anta at $\Delta E/M_0c^2 \ll 1$. Uttrykk $h\nu/\Delta E$ til første orden i $\Delta E/M_0c^2$. Kommenter.

Oppgave 2

- a) Lag en figur som viser sammenhengen mellom asimut (A), elevasjon (a), rektascensjon (α), deklinasjon (δ), timevinkel (H) og stedets geografiske bredde (ϕ).
- b) Utled ligningen

$$\sin a = \cos H \cos \delta \cos \phi + \sin \delta \sin \phi.$$

- c) Beregn timevinklene og tidspunktene (i UT, men regn ut tidspunktene bare hvis du får tid til det) for oppgang og nedgang av Jupiter ($\alpha = 16^h42^m16.2^s$, $\delta = -21^\circ24'26''$) i Oslo ($59^\circ54'48''$ N, $10^\circ43'10''$ Ø) den 21. mai 1995. Stjernetiden i Greenwich ved 0^h UT var på denne datoen $15^h52^m40.5^s$. Det sees bort fra refraksjonen og Jupiters bevegelse på stjernehimmelen.

Oppgave 3

- a) Du befinner deg inne i et lite romskip som faller mot et sort hull. Du sender ut en lysstråle horisontalt (normal på retningen mot det sorte hullet) mot motsatt vegg i romskipet. Vil lysstrålen treffe den andre veggen høyere enn, lavere enn eller i samme høyde over det horisontale gulvet som der du sendte lysstrålen fra? Hvorfor?
- b) Solmassen er 1.99×10^{30} kg. Hva er solens Schwarzschildradius? $G = 6.673 \times 10^{-11} \text{N m}^2 \text{kg}^{-2}$ og $c = 2.9979 \times 10^8 \text{m s}^{-1}$.
- c) For en stjerne måler vi at den apparente størrelsesklassen (magnituden) i V -båndet er mindre enn den apparente størrelsesklassen målt i B -båndet, slik at $B = 7,5$ og $V = 7,0$. Hva er forskjellen i *absolutt* størrelsesklasse ved de to båndene, $M_B - M_V$? Tror du denne stjernen er varmere enn eller kaldere enn Vega?
- d) I ekstragalaktisk astronomi er det vanlig å benytte formelen $r = 10^{0.2(m-M-25)}$ Mpc til å bestemme avstander. Hvor kommer denne formelen fra?